

شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیه خاوران
مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران
معاونت پژوهش
استان قم، شهر قم، مؤسسه آموزش عالی حوزوی معصومیه

عنوان:

روش قرآن در نهادینه سازی امر به معروف و نهی از منکر

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین دکتر محسن قمرزاده (زید عزه)

پژوهشگر

زینب السادات احمدپناهی

سال تدوین

۱۳۹۷

چکیده

ظهور مفاهیم و مبانی شریعت اسلام در میان قبایل متفرق عرب جاهلی، ظرف مدت کوتاهی از آنان امتی متحد و متمدن ساخت که به تمدن‌های عظیم آن دوران پهلو می‌زد. این امر، محصول در هم تنیدگی روشی مبتنی بر اصل تدریج و ترتیب با محتوایی عمیق و جامع در مصحف شریف می‌باشد. امر به معروف و نهی از منکر از جمله عناصری بود که در اثر این ترکیب و به منظور ضمانت اجرای احکام و بقاء آیین اسلام در میان معاصرین نزول نهاده گشت.

تبع در سیر تنزیلی آیات مرتبط با موضوع مورد پژوهش روشن می‌سازد که سوره‌های مکی با ایجاد زمینه‌های لازم، جامعه ایمانی مدنی را مهیای پذیرش و اجرای فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر در سطح اجتماع می‌نمایند. از جمله این زیر ساخت‌ها، ترغیب مخاطبین به انفاق، رسیدگی به امور ایتم، توصیه یکدیگر به شکیبایی و حرکت در مسیر حق و ارزش دانستن مسئولیت‌پذیری در قبال سرنوشت هم‌نوعان و نیز توبیخ هر گونه عملکرد مخالف با آموزه‌های مذکور و ضدارزش شمردن منفعل بودن در برابر سرانجام آن‌ها می‌باشد.

اینک نوبت به سوره‌های مدنی می‌رسد که پس از اعلان عمومی و جوب امر به معروف و نهی از منکر بر مؤمنین به گسترش و بسط این فرهنگ در جامعه ایمانی و محافظت از آن پردازند. بنابراین جهت دست یافتن به این مهم، برحذر داشتن مؤمنان از موانع موجود در مسیر نهاده سازی، تبیین مشکلات و تشریح راه کارهای فائق آمدن بر آن‌ها نظیر آغاز نظارت اجتماعی از جامعه کوچک خانواده را در دستور کار قرار می‌دهند.

کلیدواژه‌ها: روش، نهاده‌سازی، ترتیب نزول، امر به معروف و نهی از منکر

فهرست مطالب

عنوان

مقدمه

فصل اول:

مباحث مقدماتی

گفتار اول: کلیات (طرح تحقیق)

أ- تبیین موضوع

ب- ضرورت و اهمیت پژوهش

ج- پیشینه پژوهش

د- سؤال اصلی

هـ- سؤالات فرعی

و- پیش فرضهای پژوهش

ز- فرضیههای پژوهش

ح- مفاهیم و متغیرها

متغیر مستقل:

متغیر وابسته:

ط- روش پژوهش: توصیفی - تحلیلی

ی- اهداف پژوهش: توسعه‌ای - کاربردی

ک- محدودیت‌های پژوهش

ل- سازماندهی پژوهش

گفتار دوم: مفهوم شناسی

الف- مفاهیم اصلی

۱- روش

۲- قرآن

۳- نهادینه‌سازی

۴- امر

۵- نهی

۶- معروف

۷- منکر

۸- امر به معروف و نهی از منکر

ب- مفاهیم مرتبط

۱- توصیه

۲- تذکر

۳- ارشاد

۴- انذار

۵- موعظه

۶- دعوت

۷- نصیحت

۸- هدایت

گفتار سوم: مرور مباحث نظری تحول آفرینی فرهنگی قرآن

أ- دلایل مشروعیت تفسیر تنزیلی

۱. مصحف تنزیلی امیر المؤمنین علیه السلام

۲. سیره و روش معصومین علیهم السلام

۳. بهره‌گیری از سبک تفسیر موضوعی

ب- فایده مندی تفسیر تنزیلی

۱. فواید کلی:

۱-۱- کشف روش تحول دینی:

۲-۱- کشف مراحل تغییر، تحول و نهادینه شدن ارزشهای اسلامی

۳-۱- گسترش و تعمیق نگاه تربیتی و آموزشی به مقوله تفسیر

۲. فواید جزئی

۱-۲- شناخت ناسخ و منسوخ

۲-۲- تشخیص درستی اسباب نزول

۳-۲- فهم صحیح تعبیرات قرآنی

ج- روش قرآن در نهادینه‌سازی ارزش‌های فرهنگی

۱. تأثیر تدریجی بودن نزول بر فرآیند مهندسی فرهنگ

۱-۱- محتوا:

۲-۱- روش:

۲. نقش ترتیب نزول در فرآیند تحول‌آفرینی فرهنگی

۳. نقش واکاوی موضوعی آیات در فرآیند ساخت فرهنگ

د- قواعد تبیین و تفسیر موضوعی آیات

۱. جمع‌آوری آیات مرتبط بر اساس سیر تنزیلی

۲. توجه به مرتبه نزولی سوره‌ها

۳. نظریه مهندسی معکوس

۴. اهتمام به کشف الگوهای قرآنی مرتبط

۵. توجه به مؤلفه‌های نزول

۶. نگاهی به مخاطبین و معاصرین نزول

۷. عنایت به روایات مرتبط

ه- منطق‌گزینش آیات مرتبط با امر به معروف و نهی از منکر و ارائه جدول ترتیب

تنزیلی آیات

جدول شماره ۱-۱- سیر تنزیلی آیات امر به معروف و نهی از منکر

فصل دوم:

بررسی تحلیلی فرآیند مهندسی

فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر در سور مکی

مقدمه:

گفتار اول: بررسی سوره های علق تا حجر (بستر سازی از طریق ایجاد حس مسئولیت پذیری)

أ- گزارش آیات مرحله اول

جدول شماره ۱-۲- آیات سوره های علق تا حجر

ب- تحلیل و بررسی آیات مرحله اول

۱. تبعات ممانعت از مسئولیت پذیری

۲. عواقب انفعال در برابر بی مسئولیتی

۳. ضرورت مسئولیت پذیری در فرآیند هدایت

۴. لزوم حمایت از پذیرش مسئولیتهای اجتماعی

۵. وجوب امر به معروف و نهی از منکر بر رهبران جوامع

۶. دلالت نادیده انگاشتن امر به معروف بر گمراهی

۷. تقدم خانواده بر دیگران در امر به معروف و نهی از منکر

۸. ضمانت بقاء جامعه با امر به معروف و نهی از منکر

۹. موانع بقاء و پویایی اجتماع

ج- برآیند آیات مرحله اول

گفتار دوم: بررسی سوره های انعام تا مطففین (تبیین و ارزشگذاری امر به معروف و نهی از منکر)

أ- گزارش آیات مرحله دوم

جدول ۲-۲- آیات سوره های انعام تا مطففین

ب- تحلیل و بررسی آیات مرحله دوم

۱. تقابل جهل و حکمت در امر به معروف و نهی از منکر

۳. ایجاد انگیزه با ارزش گذاری

۴. ارائه الگوی کامل

۵. تبعات ترک امر به معروف و نهی از منکر

۶. تأکید بر تأثیر نماز در امر به معروف و نهی از منکر

ج- برآیند آیات مرحله دوم

جمع بندی

فصل سوم:

بررسی تحلیلی فرآیند مهندسی

فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر در سور مدنی

مقدمه

گفتار اول: بررسی سوره های بقره تا فتح (تثبیت و گسترش امر به معروف و نهی از منکر در

جامعه ایمانی)

الف- گزارش آیات مرحله سوم

جدول ۳-۱- آیات سوره های بقره تا فتح

ب- تحلیل و بررسی آیات مرحله سوم

۱- عامل بودن آمران و ناهیان به گفته های خویش

۲- تقابل وعده شیطان با وعده الهی

۳- گستره آتش فتنه

۴- فرجام قتل آمران و ناهیان

۵- اعلام همگانی وجوب امر به معروف و نهی از منکر

۶- معیار ارزشمندی یک ملت

۷- سرانجام امر به منکر

۸- جواز نجوا در برخی از ارتباطات جمعی

۹- یادآوری یک فرجام

۱۰- گام های شیطان در مسیر انحطاط بشریت

۱۱- مصلحین در مسیر رایحهٔ محبت معبود

۱۲- ضرورت امر به معروف و نهی از منکر در خانواده

۱۳- امر به معروف و نهی از منکر، جلوهٔ رحمت انسانی

ج- برآیند آیات مرحلهٔ سوم

گفتار دوم: بررسی سوره‌های مائده و توبه (صیانت از عنصر فرهنگی ایجاد شده)

الف- گزارش آیات مرحلهٔ چهارم

جدول شماره ۳-۲- آیات سوره‌های مائده و توبه

ب- تحلیل و بررسی آیات مرحلهٔ چهارم

۱- وجوب امر به معروف و نهی از منکر و بیان عواقب ترک آن

۲- ضرورت مجاهدت در راه خدا با تمام ظرفیت‌ها

۳- تقابل جریان نفاق و ایمان در امر به معروف و نهی از منکر

۴- گسترش جهانی فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر

ج- برآیند آیات مرحلهٔ چهارم

جمع‌بندی

نتیجه‌گیری نهایی

نمودار روش قرآن در نهادینه سازی امر به معروف و نهی از منکر

فهرست منابع

الف- منابع فارسی

ب- منابع عربی

ج- مقالات